

WS

617
STOCKHOLMS
STADS BIBLIOTEK

Tidn.

↓

Tidskr.

JOURNAL

FÖR

ALLMÄNNA
UPLYSNINGEN

OCH

SEDERNE.

FÖRSTA HÅFTET.

AF

SÄLLSKAPET F. B.

STOCKHOLM,

Tryckt i KUMBLINska Tryckeriet, 1796.

PROSPECTUS.

Sällskapet F. B. som ej allenast til valspråk antagit orden *Sanning* och *Dygd*, utan äfven af verkligt nit för de til människans föllhet så nödiga ämnen, som derunder innefattas, i flere år lökt utbreda och befordradem til verkställighet, har, i hopp at få mycket kraftigare kunna bidraga til sit vigtiga ändamål, beslutit, at genom en i der Allmänna utgående Periodiske Skrift, kallad *Journal för Allmänna Uplysningen och Sederne*, visa redo för sina yrken, och dermed hembära Fäderneslandet en skyldig skatt af sin enskilda möda.

Sällskapet får därför äran göra Publikken följande förklaring.

Då vi, bland nu fortfarande Periodiske Skrifter ej trodt ois finna någon hafva Allmänna Uplysningen och Sederne til egentligt föremål, hafve vi ej kunnat tillbakahålla vårt bemödande, at upfylla en brist, som icke bör finnas hos en Nation, hvars lyckliga framsteg i Vetenskaperne, hvars ertagande Odling, hvars mildrade Seder, lofva Sanningen och Dygden den gladaste framtid, den såkraste fristad.

Under noggran ritning til vårt förefatta mål, hafve vi sökt göra detta arbete så vidsträckt, så gagnande, så behagligt för Läsare af alla Classer, som de inom oss vidtagne författningar, våre insigter och litteraira styrka det tillåta, lika mone om vårt eget bestånd, vår egen heder, som at vid alla tillfällen ådagalägga vår aktning för det Allmänna.

I följe häraf kommer vår Journal, enligt efterskrifne Plan at utgifvas.

1:0 *Vetenskaperna*; under hvilken artikel förekomma National-uplysningen, Vetenskapernas tillstånd i särskilda rikehvarf, Förslag til befordrande af allmän Uplysning; Historiska afhandlingar, hålft efter Philosophisk method; Literaturen, berömde Författares Lefverne, Arbeten och dessas verkan på Uplysningen; Smaken, des förändringar, mångfald, utveckling och fullkomlighet. Förfök i Våltalighet och Skaldekonst, Theatern, des verkan på människors tänkesfär, seder och enskilda lefnad. Politiska afhandlingar och undersökningar, grundade på Moralen och Historien, dock utan tillämpning på särskilde Stater m. m.

2:0 *Sederna*; hvarunder höra Upfostringsläran, tankar om undervisnings- och läroverk, förslag til deras uphjälpande och förbättrande, Patriotiska undersökningar, rön och förslag, så vida de til sederne kunna hänföras, Dialoger til

utvecklande och uplyfande af Moraliska fanningar; allmänna Lefverner, afhandlingar om feder-
nas olika skick i åtskilliga ridehvarf, och under
Nationers olika tilstånd af vildhet eller hyfs-
ning, okunnighet eller uplysning m. m.

3:0 *Religionen*; des värde såsom grun-
dad i förnuftet. Förnuftets öfverensstämmelse
med Uppenbarelsen, Christna Religionens före-
träde framlyfande i des Sedolära, Religionens
öden, verkan på allmänna tänkesfätret och
märkvärda händelser; des outhärlighet för
moraliteten bland människor; Predikofätret och
Kyrko - ceremonierne, yttre Gudstjänsten, des
vigt och nödvändiga förening med den inre
m. m.

4:0 *Berättelser* om våre offentlige Hög-
tidsdagar, utlatta Pris ämnen, Belöningar och
Litteraira Inrättningar, samt i anledning deraf
författade Tal och Skrifter, antingen i vidd,
utdrag eller recension anförde.

Med erkänsla emottagas äfven alla de
Skrifter, som enligt denne Plan til införande
är ofs öfverlämnas; kunnandes de på Arboréns
Boklåda här i Stockholm ställas, med påskrift:
*til Utgifvarne af Journalen för Allmänna
Uplysningen och Sederne.*

Då vi beslutit göra denna Journal Allmän,
hafve vi icke dragit i betänkande at påräkna
Allmänhetens välvilja mot et företag, hvil-

ket, om ån i sin början svagt, kan hånda oberydligt, likväl genom mod och ståndagtighet en dag kunde svara emot Sanningens och Dygdens, det år, Allmänhetens fordringar.

Det är derföre vi tilförfert oss Allmänhetens handräckning genom Prenumeration, som årlägges med 36 skill:r för årgången, utgörande 12 häften, hvaraf et i hvar månad utgifves, och består hvar häfte af 2 til $2\frac{1}{2}$ ark. En sådan handräckning, den vi hoppas mera skall tjåna vårt ändamål ån oss själve, kan väl icke öka vår förbindelse til det Allmänna, men likväl göra känslan deraf oändeligen lifligare.

Prenumeration emottages i Arboréns Boklåda.

Utgifvandet tager sin början i slutet af instundande April månad, och kommer årgången at derifrån räknas. Stockholm den 21 Martii 1796.

F. B.

'Underrättelse om Sällskapet F. B.

Detta Sällskap, såsom de flesta andra inrättade Samfund och Ordnar, hade til uprinnelse här i Riket en förening imellan åtskillige vänner, hvil-

kas öfverensstämmande finnelag och tänkesätt förmädde dem, at verka til et gemensamt ändamål. Den 24 April 1787 hölls det första Sammanträde. De stadgar och beslut då vidtogos, utstakade Sällskapet egentliga föremål, och ligga til grund för alla de inrättningar, hvilka sedermera blifvit gjorde. Såsom *Sanningens* och *Dygdens* vänner, hade Sällskapet gifvit sig et lika vidsträckt som viktigt föremål. Det insåg äfven vidden af sit företag, och var på vägen at bringa sit arbete i full gång, då den utbristande Krigslågan (1788) lade nya hinder i vägen derföre, och kallade en del af Sällskapets verksamaste medlemmar at på stridens bana inlägga en åra, som smärtade deras känslor och hvilken de gerna bortbytt mot en stilla medborgerlig lefnad. Det var då ej underligt, om Sällskapets arbeten för någon tid afstannade under Krigsbulren, men icke mer underligt var det, at de med den fälla Freden återfördes. Sällskapet hade dock anledning at tacka själfva dessa mindre behagliga händelser, hvilka syntes vilja uplösa det i sin början, för en ny och oförmodad tilväxt af trogne och nitiske medlemmar, hvilke med antagande af des stadgar och yrken, i en annan del af Riket arbeta för samma ändamål. I den mon antalet af des Medlemmar ökades,

kunde Sällskapet gifva en större vidd åt sin yrken, och öppna et vidsträcktare fält för sina forskningar. Flere uplyste och i Allmänheren väl kände Mån, som deri inträdde, riktade des förråd med årskillige interesfante Skrifter och Afhandlingar, hvaraf en del genom denna Journal efterhand komma at lämnas i Allmänherens händer. Egnadt åt Uplysningen och Vetenskaperne, kunde Sällskapet icke länge misškänna Vitterhetens värde och sit behof deraf, och detta gaf anledning til den lyckliga Förening det ingeck med et annat Sällskap, som i lynnerhet derpå nedlagt sit bemödande. Den 24 April 1795 firades denna Förening, och den tycktes blifva en Signal både til Sällskapets rygtbarhet i det allmänna, och des tilväxt och utvidgning inom sig. Sällskapet låg nu med nöje på mindre än et halft års tid sine Ledamöters antal til mer än hälften förökadt, och *Sanningens* och *Dygdens* Vänner hastade at föka en förening, så tilfredsställande för dem själfve, som gagnande för mänskligheten. Den utsträckning Sällskapets arbeten vunnit, gjorde nu flera Litteraira författningar nödvändiga. I sådant affeende beflöts och verkställdes Inrättningen af et Litterairt Utskott, som skulle öfverle och granska alla de Tal och Skrifter, hvilka blifvit eller blifva Sällskapet öfverlämnade. At hos

Sällskapet underhålla nit för Sanningen och Uplysningen, och ibland des Medlemmar väcka en berömlig råflan at genom vackra och gagnande Skrifter upsfylla fin förbindelse mot Sällskapet och Allmänhetens väntan, updrogs åt detta Utstkott at utfåta några ämnen i färfkilda delar af Litteraturen, och granska de deröfver inkommande Skrifter, hvilka efter deras förjänst, dels borde tryckas, dels med andre belöningar utmärkas. Desse belöningar, hvarken lysande eller kostsamme, lära dock aldrig misfkanas af det Samfunds medlemmar, som blott hafva afseende på den verkliga åran, och som i sine Medbröders bifall och aktning ega en vida mera tilfredsfållande belöning för sin möda. Desse belöningar utdelas på Sällskapets Högtidsdagar, hvilka, sedan Sällskapet beslutit at dervid lämna tilråde åt de personer af Allmänheten, så väl Herrar som Fruntimmer, hvilka finna nöje i des yrken, vunnit en ökad glans. — Ett felades blott at göra Sällskapets glädje fullkomlig, då på Högtidsdagen d. 8 December 1795, det rönre et öfvertygande prof på Öfverherens nådiga afseende, genom det Skyddsbref, som detsamma då tilstålde. Sällskapet tror sig icke bättre kunna fvara emot denna Nåd, än då det med vördnad för Lagarne och Samhålls ordningen,

upoffraz sig åt sina medborgerliga pligter, —
åt Uplysningen, Sanningen och Dygden. Det
är i sådant afseende Sällskapet beslutit utgif-
va denna Journal, innefattande alla de äm-
nen, som äro des föremål och hvilka i Pro-
spectus finnas upräknade. Det tror sig deri-
genom närmast upfylla sin förbindelse mot
Allmänheten, och öfvertyga uplyste och red-
lige Medborgare at des bemödande för *San-
ningen och Dygden* icke varit utan verkan
för Samhället.

Denna underrättelse om Sällskapet F. B.
hafva Utgifvarne af des Journal trodt sig bö-
ra lämna Allmänheten i detta Häfte, och hop-
pas genom de här förekommande Skrif-
ter kunna derom gifva et ännu fördelagtiga-
re begrep, och framställa det under en mer
interessant synpunkt.

Galilei Dröm. Öfversättning.

Detta stycke uplifvar minnet af en lika vörd-
nadsvärd som olycklig man, hvilken i et ti-
dehvarf, då det var farligt at tala Sanningen,
vågade framföra den, och därför fick dela
Sanningens Försvarares vasliga lott —
at förföljas och slutas i bojer. Hans minne
måste därför blifva älskadt af hvar och en

Sanningens vän, och det Sällskap, som helgat sig åt *Sanningen* och *Dygden*, skall med vördnad för hans ädla frimodighet och ståndagtighet, skänka tårar åt hans lidande. —

Galilée kallades tre gånger för Inquisitionen i Rom, för det han försvarade Copernici System. Han satt länge i fångelse; århöll slutligen sin frihet, men med vilkor at icke resa utom Hertigdömet Florens. Han lefde derefter i stillhet på sin Landgård *Arcetri*, och vårdades af sin vän och elev *Viviani*, sedan han på ålderdomen förlorat sin syn.

En gång — den sista våren af sin lefnad, — bad han *Viviani* föra sig ut på fältet kring *Arcetri*. Ehuru beröfvad sin ädlaste sinne, njöt han dock med behag naturens glada omväxling. Den trånad efter Frihet, som fordom vid et dylikt tillfälle intagit honom, började ock nu upstå i hans själ. I detta ögonblick var han frestad at uttömma hela sin förbittring mot sine grymme förföljare; men han hejdade sig snart, och straffade sig själf med desla ord: *Galilée, huru kan du förtörna Copernici ande?*

— — *Viviani*, som ej vilste af den dröm, hvarpå *Galilée* med detta utrop syftade, bad honom om uplysning häraf. Men den åldrige, för hvars nötta nerver aftenen blef för

sval och fuktig, vågade ej tilfredsställa hans nyfikenhet, innan han återkommit til sin hydda.

Du vet, började han nu efter en kort hvila, huru hårdt mit öde var i Rom, och huru länge min befrielse dröjde. Då jag fann, at ock de kraftigaste mine beskyddares böner af huset *Medicis*, och själfva den återkallelse, hvartil jag nedlåt mig, blefvo utan verkan, kastade jag mig en gång på mit halm-läger, full af vreda betraktelser öfver mit öde och af et hemligt upror emot Försynen. — Så långt du nänsin kan tänka tillbaka, utbrast jag, hur oförvitlig har ej din lefnad varit! Huru módofamt har du ej, af nit för dit kall, genomvandrat den falska vishetens irrgångar, för at söka det ljus, som du ej kunde finna! Huru har du ej användt din själs hela kraft, för at bryta igenom til Sanningen, och nedslå alla desfa genom sin ålder helgade och mågtiga fördomar, som tillspårade din våg? Huru karg mot dig själf har du ofta flytt det bord, som retade dig, och dragit från dina läppar den bågare, som du ville njuta — för at ej bli rödg til själens mödor! Huru sparsamt har du njutit sömnen, för at skänka des timmar åt Visheten! Huru ofta, när alt omkring dig låg i en sorgfri hvila, och dina likar stärkte sig til nya vålluster — huru ofta har du darrat af frost,

för at betrakta himlafästets under! Eller under nattens dystra timar vakat vid lampans sken, at förkänna Guddomlighetens åra och uplysa världen! — Olycklige! Hvad är nu frugten af dit arbete? Hvad vinning har du nu för alt dit bemödande, at ibland dine bröder förhårliga Skaparen, och bidraga til deras uplysning? — At forgen öfver dit öde förtorkar safterne i dina ögon; at de dagligen alt mer bortdö, desse sjärens ledare; at snart dessa rårar, hvilka du ej kan hålla tillbaka, för evigt utsläcka deras torftiga ljus.

Så talte jag til mig själf, *Viviani*, och kastade en afundsfull blick på mine förföljare. — Desse ovärdige, ropade jag, som hölja sit vanvett i hemlighetsfulla ceremonier, och sina laster i en vördig drägt; som til en nellig ro för sin lättja helga mänskliga lögnen til Guds utfägor, och förkrosfa den vise, som upsträcker Sanningens fackla, på det des ljus ej må störa dem i deras vållustiga dvala; desse nedrige, som blott äro verksamme för sina lustar och verdens fördärf; huru le de ej i sina pälats åt bekymret! huru njuta de ej lifvet i et outhörligt rus! huru hafva de ej röfvat förtjänsten alt, ända til des heligaste egendom, åran! huru andäktigt framstörta ej för dem Folken, från hvilka de snilla skörden af deras fält, och af hvilkas hjordar och drufvor de bereda sina stulna måltider! —

Och du, olycklige! du, som blott lefde för Gud och dit kall; du, som aldrig tillät någon annan böjelse upstå i din själ, än den renaste och heligaste för Sanningen; du, en båt-re Guds präst, som uppenbarade Hans under i verldslystemet, Hans under i masken — du måste sakna det enda, hvarest du trånar! det enda, som äfven unnas djuren och himmelens foglar — *Friheten!* — Hvilket öga vakar öfver människors öden? Hvilken rättvis och oväldig hand utdelar lifvets goda? Den ovärdige låter hon röfva til sig alt; den värdige alt beröfvas!

Så klagade jag, tils jag inslunrade. Jag årömde. En vördig gubbe trädde til mit låger. Han betrakrade mig med et tyft välbehag, under det mit öga, fullt af förundran, hvilade på hans tänkande panna och hans förfilfrade lockar. — *Galilée!* sade han ändtligen, hvad du nu lider, är för Sanningen, som jag lärde dig; och samma vantro, som nu förföljer dig, skulle äfven förfölja mig, om ej döden redan räddat mig i den eviga Friheten. — Du är *Copernicus*, ropade jag, och slöt honom i mina armar, innan han kunde svara mig. — Ack, *Viviani!* huru ljuf är denna blodets skyldskap, som naturen stiftat! men huru mycket ljufvare själens! Huru mycket dyrbarare och innerligare, än själfva brödra-kärlekens band, är o

Sanningens! Med hvilken fäll försmak af den uphöjda själkraftens utvidgade verkningskrets, af kunskapens alla skatters fria meddelning, ilar man en vän til möte, som ledes af Visherens hand!

Se! fade den äldre, efter ännu en omarmning: jag har återtagit denna flöjan, som fordom höljde mig, och vil redan nu vara för dig, hvad jag framdeles skall blifva — din ledare. Ty där borta, där den friade anden i outtröttlig verklighet fortfar, är *hvilan* endast *förändring af arbete*. Egen forskning i Guddomlighetens djup omväxlar blott med den undervisning, som vi gifva jordens senare åttlingar; och den förste, som en gång skall leda din själ i det oändligas kännedom, är *jag*. — Han förde mig vid handen til en nedfänkt sky, och vi togo vår flygt til himmelens omätliga rymd. Här, *Viviani!* låg jag månen med sina höjder och dalar; jag såg vintergatans, plejadernes och Orions stjernkretlar; jag såg solens fläckar och Jupiters månar: allt, hvad jag här nedre först såg, det såg jag där bättre med obeväpnade öga, och sväfvande i himmelen, full af förtyjusning öfver mig själf, ibland mina upptäckter, lika som på jorden en människovän vandrar ibland sina välgärningar. Hvarje här mödosam stund blef där frugtbar på sällhet, på en sällhet, som den aldrig kan känna, hvil-

ken, blottad på kunskaper, inträder i en annan värld. Och därför, *Viviani!* vil jag äfven i denna tvigtande ålder aldrig uphöra, at forska efter Sanning; ty för den, som här sökte hånne, blomstrar där glädjen, hvart han kastar sina blickar; ur hvar stadfast kunskap, ur hvart uphåfvet tvifvel, ur hvar upträckt hemlighet, ur hvar förstörd villfarelse. — Se! alt detta kände jag i desja glädjens ögnablick; men också blotta minnet at jag kände det är mig nu öfrigt; ty min öfverhopade själ förlorade hvar särskild fällhet i hafvet af dem alla.

Under det jag såg, och håpnade, och förlorade mig i *Hans* storhet, hvilken med en alsmågrig Vishet skapade alt detta, och genom Sin evigt verkfame kärlek uppehåller det, uplyftes jag af min ledares samtal til ån högre begrep. — Dina sinnens gränfor, sade han, äro ej verldsrymdens, fastän du ser en här af solar nedskimra til dig från otänkbara afstånd; ännu många tusende lysa, omärkbara för din blick, i den oändlige æthern; och hvar sol, liksom hvar hånne omkretsfandade spher, är med kännande väfenden, med tänkande själar befolkad. Där banor voro möjliga, där hvålsva ock verldskroppar — där väfenden kunde känna sig lyckliga, där hvimla väfenden. Ej et spann ges i det oändligas hela omåtlighet, dit den alt upfyl-

lande Skaparen ej fatte lif eller tjånligt ämne för lifvet. Och genom hela denna otaliga mångfald af våfenden herrskar, ånda ned til den minsta atom, oafbruten ordning. Eviga lagar inståmma från himmel til himmel, från sol til sol, från jord til jord, i en förstjulande harmonie. Outtömligt år i alla evigheters evighet ämnet til betraktelse för den odödlige vise, och outöflig hans fällheteres källa. — Men hvarföre säger jag dig det nu, *Galilée*? Desfa fällheter fattar en ande ej, som ännu fånglad vid et trögt fällskap, ej hinner längre i sit arbete, än detta uthärdar, och som känner sig tilbakaryckt i stoftet, när han knapt började uplyfta sig.

Ja, han fattar dem väl ej, ropade jag, desfa fällheter i hela deras guddomliga fullhet: men han känner dem, *Copernicus*, til deras natur, deras våfende. Ty hvilken nöje skapar ej, redan i detta jordiska lifvet, visheten! Hvilken glädje känner ej redan i desfa dödliga band, en ande, när det börjar ljusna i begrepens ovisfa skymning, och den milda strimman utbreder sig allt mer, til des Sanningens eviga dag upgår, som visar det förstjulta ögat rymder, fulle af oändelig skönhet! — Återkalla, du, som själf skådade så djupt in i Guds hemligheter och afhöljde Hans skapelles plan; återkalla det ögonblick, då den förste driftige tanke i dig upsteg, och alla

din själs krafter förenade sig at fatta, bilda
 och ordna den! Återkalla, när nu allt stod
 fullkomnadt i en hårlig öfverensstämmelse,
 huru drucken af kärlek du än en gång öfver-
 låg din själs förträffliga verk, och kände din
 likhet med den Oändlige, Hvilken *din* tanke
 kunde eftertänka! — O, ja, min Ledare!
 redan här nedre är Visheten rik på himmel-
 ska nöjen! och vore hon det ej, huru kunde
 vi ur hånnes sköte så lugnt blicka ned på all
 världens fåfånga? —

Den sky, som bar oss, hade åter ned-
 sjunkit til jorden, och stannade, som jag tyck-
 te, på en kulle vid Rom. Världens hufvud-
 stad låg för oss; men full af det djupaste
 förakt utsträckte jag handen ifrån min höjd,
 och sade: Låt dem tycka sig store, desse
 palatsens stolte invånare! för det purpurn hål-
 jer deras lemmar, och guldkårilen på deras
 bord bjuda det kostbaraste Europa och Indien
 alstra. Men som örnen ter ned på masken
 i des silkespånad, så blickar äfven den Vi-
 se ned på desse små vanmäktige; ty deras själ
 är fången, och kan ej lyfta sig öfver det
 blad, hvarvid hon håftar, medan den frie Vi-
 se uppträder på sina höjder, eller svingar på
 betraktelsens vingar up til Gud, och vandrar
 ibland stjärnor.

Under det jag så talade, öfverhöljdes
 min ledares panna med en högtidlig allvar-

samhet; hans broderliga arm nedfönk från mina skuldror, och hans öga sköt en hotande blick i min själs innersta. — Ovärdige, ropade han, har du då redan på jorden känt de himmelska nöjen? Har du gjort dit namn berömdt hos folkens Vise? Har du uphöjt alla din själs krafter, at de i Sanningens kunskap snart genom en evighet skola friare och mågtigare verka? Och nu, då Gud bevärdigar dig at lida förföljelse, nu, då din vishet skall blifva din förtjänst, och dit hjärta pryda sig med dygder, som din ande med kunskap; nu är redan minnet af det goda utplånadt, och din själ uprorisk emot Gud? — — Här vaknade jag — fåg mig från all himmelens härlighet tilbakastad i mit ödsliga fångelse, och öfverlvåmmade mit låger med en flod af tårar. Då uplyste jag, genom naturens skuggor, mit öga, och sade: O! Gud, har det Intet, som genom Dig blef varelse, tadlar dina vågar? Har stoftet, åt hvilket Du gaf själ, skrifvit *det* på sina förtjänsters räkning, som endast var en skänk af Din godhet? Har den ovärdige, hvilken Du i Din barm, vid Dit hjärta närde, hvilken Du räckte så mången droppe sällhet, glömt Din nåd och sitt högre värde? — Slå hans öga med blindhet! Låt honom aldrig åter höra vänskapens röst! Låt honom gråna i bojer!

Med undergifven sjål skall han bära sit lidande, tacksam emot minnet af sina njutna nöjen, och fäll i väntan af det tillkommande.

Det var min hela sjål, *Viviani*, som jag i denna bön utgör; men ej den misnöjdes knot, blott den tacksammes villiga undergifvenhet, hade den Gud förnummit, som skapade mig til så mycken fällhet; ty se! jag lefver här fri i *Arcetri*, och i dag har min vän fört mig ibland vårens blomster. — — *)

Olycklige Dygdige, som trampas och förföljes, som luckar i bojar och förtryck, som lider för Sanningen derfamma, som misdådaren för sina brott, du eger ännu en vän på jorden — Sönnen. Anförtro dig i des vård, och dit sinne skall tröstas, dit mod stadgas, din sjål, under de lyckligaste bilder, skåda sit tillkommande öde!!

*) Upläst på Högtidsdagen den 24 April 1795.

Om *Vänskapen*. Til en Vän *)

Hvare består människans ianna värde, hånnes höghet och förträfflighet, hånnes företräde för hela den öfriga naturen? Hvari består den ojämförliga fällhet hon, framför

---

*) *Vänskapen*, den Vises ära, den dygdiges tillflykt, den olyckliges tröst, — hvem skulle

alla andra varelses, kan upstiga til; — en fällhet, som skapar af jorden en himmel, och af själfva öknens et paradis? Ljufva Vänskap! det var du, som från himmelen nedfändes, för at göra jorden fäll, och hvart du framgick, flödade ljus och frid och lycksalighet öfver de dödlige!

Hvilken vållust imakar jag ej vid en Våns sida? Gifves det någon sådan, och hvar finnes den? — Förde af fåfångligheten, löpa alt för många efter lyckans bedrägliga strimmor. De lysa som midnattens stjärnor på afstånd; när man nalkas dem, ega de knapt den försvinnande månens lken. Man famlar efter tomt skuggor; man söker med oro och otålighet, utan at finna det man söker; och där man trodde sig skåda fällhetens boning, öpnar sig en afgrund af qval. Grymt bedragen flyr den olycklige, och der til intet gjorda hoppet lämnar rum åt förtviflan. — Den Vise känner bättre fällhetens natur. Han uplöker sin vän, kastar sig förtrolig i hans armar, och glömmes i vänskapens lug-

B 2

ej med förkjusning beskrifva denna välgörande känsla? — Jag vådjar til alle öme och uprigtliga vänner, om jag öfverdrifvet målat Vänskapens fällhet. — Torde hända de skola förebrå mig, at jag gjort det altför ivagt?

Författ. anmärkn.

na fristad världen och fåfångligheten. Inga kval, ingen sårande känsla, ingen orolig längtan förbittrar ljusheten af hans stilla lefnad. Den flyter som den lugna flodens ström; han vet ej af stormarne, som rafa på hafvet; och om han urgjuter någon tår, är den tacksamhetens och glädjens; och om någon suck från honom upstiger, är den för olycklige och vilse förde likars räddning.

Hvilken höghet och förträfflighet ger icke Vänskapen åt mänskliga naturen? Och hvarifrån annars skulle hon hämta et så ypperligt värde? — Gifves det någon människa, så intagande, så älskvärd, som den ömme, den känslofulle? Och hvarigenom nalikas människan närmare sit höga Uphof, det oändeliga Väfende, hvarifrån evigt flödar godhet, kärlek och ömhet? — Människan var vild och grym; hon hatade sina likar, hon andades blott hämnd och raseri; hon var naturens tyran, — men en stråle af den Guddomliga ömheten och vänskapen inträngde i hennes själ, och hon blef mild och god och känslofull, hon började älska sina likar, och hatet, våldet och grymheten flydde. Världen blef icke mer en skådeplats för vildheten, hämnden och raseriet; Vänskapen återförde friden och de stilla dygderne. Hela människoslägtet blef nu et föremål för vårt deltagande, vår ömhet; hvar som mänskliga

skapnader uppräcktes, väcktes de mänskliga känslorna. Hjärtats innersta röst ropade: Vi äro alle likar, alle bröder, alle barn af samme Fader, alle bestämde til ett mål — *afkom bvarandre inbördes!* — Och människoslagter upstod til ett folk, och verlden blef ett enda tempel, där, genom en verksam dygd, den Högites ära förkunnades.

En ålåkande och en uprigtig Vän, hvilka höga känslor intraga icke deras sinnen? Hvilken vållust i naturens betraktande, hvilken glädande känsla inom sig? — Död låg naturen för den vilda människans känsla. Hemsk och dyster, som hans egen själ, visade sig för honom den omgifvande naturen; des skönhet var för honom en hemlighet. Han kände utan tacksamhet Solens uplifvande strålar; han såg, utan behag, den silfverklara vågen; han smakade, utan vållust, den upfriskande källan; han hörde, utan känsla, Näktergalens slag, och blomsterångens sköna ångor voro för hans lukt förlorade. — Men ömheten och vänligheten kommo, och med dem ljus och lif i verlden. Nu visade sig naturen under en annan synpunkt. Den ömme, den känslofulle, han andades, han kände, han njöt, och inbildningen förskönade hans njuteller. Tacksam lyftade han sina blickar mot den välgörande solen; glad blandade han sin röst med foglarnes. Hån-

ryckt skådade han från bergets spets, pragren af den omgifvande rymden; stilla njöt han, i dalens skugga, aftenvalkans behag. Ljuf betagen, hörde han sorlet af den forfande bäcken, och inandades idel välluft och lif med blomsternas ångor. Ófverlämnad åt stillheten, skådade han, lifligt rörd i den tyfsta nattens sköte, den blygsamma månens ljus, och, väckt ur sömnens armar, hålsade honom leende morgonrodnans första strimma. Och när han från denna omgifvande skönhet vände sig til sig själf, fann han i fit hjärta, stillheten af det lugna hafvet, och hans själ var ljus, som den bestrålade rymden. Löjet hvilade på hans läppar, Gracerne smógo sig i hans spår, hela naturen hvilkade för honom om nöjen och fällheter. Hans lefnad flöt som en beständig vår, och grönskade ännu på Lethes strand.

Vänskapen, hvilken tilflygt, hvilken tröst för vårt hjärta! Gifves det, under lifvets omväxlingar och vidrigheter, något fastare stöd, någon mera tröstande känsla? Olycklige, dubbelt olycklige när den bedrägliga lyckan ófverger ofs, om vi då icke ege en Vän, i hvars sköte vi kunna kasta ofs; åt hvars medlidsamma hjärta vi kunna anförtro våra bekymmer! — Skåda den lastbare i olyckan, skåda nidingen, träffad af hämnadens ålka; skåda tyrannen, stött

från sin blodstänkta thron, gifves det väl för dem någon öfrig vållust i världen? Eller rättare, njöto de väl den, i lyckans sköte? Nej; — Ty Vänskapen och Ömheten voro okända rörelser för deras hjärtan. De vande sig at misstro och hata, och människorna skola hata och förbanna dem. Aldrig skall något medlidamt hjärta dela deras qual; aldrig skall Vänskapens tår lindra för dem det oblida öders slag. — Men den ömme, den dygdige Vänner, hvilken tröst njuter han ej i olyckan! Han vande sig tidigt at känna förgångligheten af lifvet och lyckan, at söka Dygden och vänskapen; och oförrättad af öder, öppnar för honom den trogna Vänskapen sin ljufva famn. Här gjutes i hans lår en helande balsam, här upklarnar för honom hoppet, här upfyller glädjen hans rörda hjärta. Och om jag under någon bild vågade föreställa mig himmelens lycktalighet, kunde den väl tänkas fullkomligare, än genom et fortfarande ostördt egande af en öm Vän? — Ömma, ljufva, vålgörande Vänskap, himmelens dyrbaraste skänk, var du mit hopp, min tilflykt, mit stöd, och hvad beryda alla lifvets vidrigheter? —

Tilbjud mig thronens förbländande glans; jag skall se den utan et plågande begär, och öfvergifva den utan en dæres saknad. Framlägg för mig alla världens skatter; de skola

ej bedåra mit sinne, jag skall med liknöjdhet vända från dem mina ögon. Jag vet hur långt rikedomens aflågsnar från den verkliga fällheten, — jag vill ej dela den rikets tårande bekymmar. Jag eger en vida dyrbarare skatt i mit hjärta, och endast den kan göra mig lycklig. Visa för mig årens lysande bana; jag skall skåda den utan lycklökarens afund och oro, och lämna den, utan den störtade gunstlingens förvissan. Men visa mig den stilla hyddan och en vän. Dit vill jag ila, där vill jag lefva, där väntar mig lifvets fällhet.

O min Vän! Kom at med mig njuta denna fällhet, den renaste lifvet skänker. Kom at i vänskapens sköte finna en tröst under ödets vidrigheter, en lindring i dina qual, en glädjande utsigt för framtiden! Fly den stormiga verlden — den aflågsnar dig lika långt från fällheten, som från lugnet. Sök dig en triftad och en förtrolig vän. Där, i fällskap med honom, dit hjärta, och med himmelen, öfverlämna dig åt den ljulva känsla, som evigt flyr den lastbare, som därens dig aldrig afunnar. Där skall fällheren gjuvas öfver dig, där skall hela naturen le för dig — där skall du inom dig finna en himmel af ljus och lif!

S.

eger det minsta inflytande, kunna vi lätt föreställa oss, at de skola blifva deri rådande, då hon är befriad ur des bojor. Själens beståndsdelar äro deraf förgiftade; fåret är så djupt, at det aldrig kan läkas; lågan skall brinna i evighet.

Deri, tillägga *Platonikerne*, består straffet efter döden för dem, som hafva omåttliga begär. Uprände af en begärelse, som saknar föremål och tjänliga verktyg, plågas de ständigt af tusende lystnader, som de ej kunna tillfredsställa, och brinna af en omåttlig längtan at ega det, som de tro sig aldrig kunna årbålla. Deraf kommer äfven, säger *Plato*, at de aflidnes själar ofta besöka Kyrkogårdarne, och sväfva kring de ställen, där deras kroppar äro begrafne, emedan de äro införlifvade i sina förra sinnliga nöjen, til hvilkas njutande de på nytt skulle önska at återtaga sina kroppar.

Någre af våre skickligaste Theologer hafva framställt denna Platoniska lära, med mycken våltalighet och grundlighet, ärminstone det, som angår våra begärellers fortfarande efter döden. *Plato* drifver den något för långt, då han påstår, at andarne verkligen äro synlige kring Kyrkogårdarne; men om man skulle tro, at själarne sväfva omkring i denna nedra verlden, tilstår jag, at man ej kan uptänka et tjänligare helvete för en illak

ande, än det denne berömde Philosoph föreställt sig.

Det tyckes at hedningarne velat beskrifva för oss plågorna i andra lifvet, då de säga, at *Tantalus* där tåres af en brännande törst midt ibland vattner, som räcker honom ända til hakan, men som undviker hans läppar, då han vill smaka det.

Virgilius, som i prägtiga Allegorier framställt hela Platonska Philosophiens System, föreställer oss en af sinnliga begärelser öfvervåldigad andes straff, på et lätt, som mycket liknar det nyss nämnda. Där, låger han, lysa prägtiga förgyllda fångar, hvilka man skulle tro vara ämnade för nygifte personer, och dyrbara bord, öfvertäckta med utvalda rätter, under det den grymmaste af Furierne sitter bredvid, för at hindra det man ej skall vidröra något fat, hotar stundom at upbränna allt med sin fackla, och ingifver sasa med sina ohyggliga rop. — *Æneid*, L. VI.—607—611.

Urgifvarne af denna Journal hafva trodt sig så mycket håltre böra deri lämna rum för detta stycke, som de icke känna något annat band på människor, hvilka låta sig öfvervåldigas af otyglade begär, än den föreställningen: at desä äfven skola följa dem i et

annat lif, där de i ökadtt mått skola känna
plågorna deraf. Z.

O D E

til Sanningen och des Vänner.

O Sanning! Du hvars sken ur villans dy-
stra famn

de dödlige til ljus, och dygd, och fällhet förde,
som med Dit majeståt, Din kraft, Dit höga namn
hvar ådel fjål gaf lif, hvart dygdigt hjärta rörde;
Du som vålgörande i människornas bröst
förqväfde grymheten och hämnens låga släckte,
och tolkande Din lag i Philosophens röst
år jorden skänkte frid, och ömhets-känslan
väckte; —

För Dig, — hur känslolös den vilda mänskan år!

Hur Dine dyrkare hon hatar och förföljer!

Mot Dig förryckaren en blodig bila bår,
och glansen af Dit ljus den låga illskan höljer.

Du allmänt hatad år, ty hvarje brottslig fjål
med fasa ser Dit ljus, som ondskan uppenbarar,
då outtröttlig Du för människornas väl

dem för des dolda gift och lastens svek förvarar.

Och själfva dären, spottsk, föraktets blick Dig
länder,

beler Dit ljus, och sig i mörkret lycklig tror.

Elott mänsko-vänner Dig et tackfamt rökverk
tänder,

och lasten blottad blir och allmän affsky får.
 Ja, denna dag, fast dröjd, han kommer nog ändå,
 och dygden segrande til oss skall återvända,
 och Sanningen lå skön och tjustande skall gå
 at sprida ut sit ljus, och sällhets-facklan tända!

Och J martyrer, som för Sanningens förklar
 i bojor sucka fått och dödens offer blifvit,
 vet at Ert minne år i seclernes förvar,
 och dygden förjande Er vördnads tårar gifvit!
 Ja du Socrat, som föll er offer för din dygd,
 (til en triumph för er förtryckare och dårar),
 Dit fall dem höljde blott med fasa och med
 blygd,
 och lämnade Dig rätt til efterverldens tårar!
 Och du o Galilée, som för din redlighet
 och nit för Sanningen, blef dömd at bojor båra,
 et rof för fanatisme, våld och vidskeplighet,
 Dit minne lefva skall med oförgånglig åra!
 Och uti våra dar Du vördnadsvårde man,
 Du ifrare för Dygd, för Sanning, Frihet, Seder,
 som jämnt förtal och hat, och våld och ilska fann
 emot Dig våpnade; med en odödlig heder
 Du segrade til slut och årans lager vann!
 Ja, ädle Rousseau! Dig på mänsklighetens vågnar,
 hvars vän, försvarare och skyddare Du var,
 jag detta fanna låf af helig känsla egnar!
 Til verldens tacksamhet och vördnad rätt Du har;
 och heligt skall Dit namn för alla hjärtan blifva,

---

där nit för *Sanningen* och *Dygden* finnes kvar,
och minnet af din dygd skall deras dygder lifva.

Uplysningen sit sken kring verlden sprider ut
och bådard redan ofs de nya, fälla rider,
då uppå våldets magt och villornas blir slut,
och legern stadgar sig tår Sanningen som strider.
Gån Sanningsvänner då och báfven icke mer!
Gån! snart Ert lidande Er hólja skall med åra,
och denna vördnads tår Er månskovånnen ger,
odödlighetens glans Ert minne skall beskåra.
C.

Annonce.

Til Allmänherens underrättelse tilkännagifves härmedelst, at de Skrifter, som i der-
ta Verk blifva införde, och icke finnas med
någon bokstaf undertecknade, hõra til Sällska-
pets egna arbeten; de öfrige åro dels infån-
de, dels på anmodan af Utgifvarne af någre
viste Sällskapets medlemmar författade.

JOURNAL

FÖR

ALLMÄNNA UPLYSNINGEN

OCH

SEDERNE.

UTGIFVEN AF

SÄLLSKAPET F. B.

ANDRA HÅFTET.

---

*De Fattiges Vålgörande. *)*

I dalen sågs en Hydda stå
vid krökta Silverbäcken;
Des vägg var ler, des tak var strå,
Des hågn var vilda häcken,
och världens lott var fattigdom;
dock var han glad, ty han var from.

Och små hans hjord och betesland,
hans brud var uran frände,
så fattig, men så god som han,
och det hans kärlek tände.

2. Håftet.

C

---

*) Ur Peters Bryllup. Dansk Theater-Piece.

Sin Gud han tack, ej klagan böd
vid källans flod och sparsamt bröd.

En skymning suto båda två
at fina kall besinna.
"Hör flicka, lade herden då,
nu kan jag medel finna,
at lindra någon likes nöd,
fast Himlen gaf oss sparsamt bröd.

En våg i denna öde sand
bland nakna hedar kröker.
Se! där en tröttad vandringsman
förgäfves hvilan söker;
Låt oss plantera där hvart år
et löfrik trä båd höst och vår".

Knapt gryr den nästa morgonstund —
de til plantering ila —
nu står en sval och löfrik lund
til trötte vandrarns hvila,
Dår lade man ock deras ben,
men dår år ingen Minnesten.

A.

*Om National-Uplysningen och medlen
til des vinnande.*

Det torde nu mer allmänt medgifvas, at
ingen verklig och varagtig borgerlig sällhet

kan ega rum i et land, där National-uplysningen icke gjort några betydligare framsteg; det vil låga, där mängden af Samhällets medlemmar icke rätt känner hvari denna fallhet består, och genom hvilks medel den vinnes. Flere okunnighetens och barbariets tidevarf, teknade med laster och brott, med ständiga oordningar och skakningar i Samhällets lugnet, med laglöshet och Anarchie, med förakt för dygd och ledar, hafva redan långesedan hunnit öfvertyga de mera tänkande Folkslagen, om allmänna Uplysningens ovilkorliga nödvändighet för Samhällets bestånd och lycksalighet. Nationerne lynas äfven nu, mer än någonsin förr, närma sig til denna grad af förädling, och National uplysningens tilväxt och fortgång lofvar en lyckligare period för våre efterkommande. Människoflägter tyckes efter hela Seclers misstag och villfarelser, i de ämnen som på des fallhet ega det närmaste och viktigaste inflytande, ändteligen hafva funnit den rätta vägen, och sedan det fallit ur den ena ytterligheten i den andra, sedan det länge irrat sig imellan okunnigheten och den falska uplysningen, imellan ortron och öfvertron, imellan laster och skendygder, imellan Anarchien och Despotismen, imellan Fanatismen och Enthousiasmen, slutligen hafva funnit dem alla fördärfliga, alla

afslagsnande från det mål dit Förnuftet böd
det sträfva, där Sällheren finnes i Dygdernas
sköte, och lärt sig at föka en fåker hamn i-
mellan de klippor hvaraf det på bägge sidor
omgifves. Denna hamn är National-upplys-
ningen, och den endast kan låta en gräns
för okunnighetens och fanatismens fördärfli-
ga vålde. En olycklig fördom råder ännu
hos många, äfven ibland upplysningens vän-
ner, rörande rätta begrepet om National-up-
plysningen, och denna fördom skall tilåfven-
tyrs lägga nog betydliga hinder i vägen för
des ernående. Derföre at vetenskaper och
konster i et land stigit til en viss höjd, för
det åtskilliga vackra och gagnande skrifter
utkomma, för det flera lyckliga Snillen fram-
tråda på Litteraturens bana som vinna samti-
dens beröm och efterverldens beundran, för
der en myckenhet folk af alla stånd i Sam-
hället vinnlågga sig om studier och lärdoms-
yrken, tror man straxt at en Nation bör kal-
las uplyst, at National-upplysningen i et land
är i sin tilväxt. I själftva verket är dock in-
genting mindre afgjort; ofta motsåges det al-
deles af årfarenheten och det verkliga för-
hållandet i de fleste länder. Äfven så litet
kan man kalla en hel Nation uplyst derföre,
at den inom sig hyser flere uplyste och tän-
kande Män, som man kan kalla den dag vac-
ker och klar, då solen omgifves med moln,

ur hvilka hon endast då och då framstrålar, at uplifva den i dvala fänkta naturen. Så långt vi gå tillbaka i Historien, ifrån vår nuvarande tid ända til Egyptens och Phœniciens lyckligare ålder, skole vi finna i alla tider, hos alla folkslag, under alla människolynnets, samhållslefnadens och allmänna tankefåttens förändringar, människor af stora och ypperliga förtjänster, lysande och förvånande Snillen, djupfinnige och uplyste tänkare, hvilkas odödliga arbeten tilvunnit sig efterverldens beundran och vördnad; men, lika visst som beklagligt är det, at vi icke af dem kunne sluta til uplysningen hos de Nationer hvaribland de lefvat, eller til de tiders uphöjda och förådlade tankefått, som sett människofnillet frambringa dessa utomordentliga verkningar af sin förmåga. Man har derföre med skål sagt, at desse store, ypperlige och ovanlige Män, icke tilhöra någon tid, någon ort, eller något folkslag, och man kunde med lika godt skål tillägga den anmärkgen, at de mest uplyste medborgare, djupfinnigaste Philosopher och tänkare, och förträffligaste Snillen icke fällan lefvat i okunnighetens och barbariets tidehvarf, ibland fördomsfulla, vidskepliga, förtryckta, vekliga och lastfulla Nationer. I hela den gamla Historien skole vi fåfångt bemöda oss at i-

genfinna någon verklig uplyst Nation, och tilätventyrs skall vårt bemödande blifva lika frugtlöst i den nyare. Själva de så kallade Vetenskapernes och Litteraturens Gyldene åldrar, så rike på stora Snillen och uplyste Författare, synas dock, i frågan om Nationaluplysningen, icke lämna de mest tilfridsställande teckningar af folkslagens tilstånd derunder. Om vi gå tillbaka til Alexanders tidehvarf, då Grekiska Litteraturen hade upnått sin höjd, och från hvilken tid vi ege åtskilliga ypperliga arbeten, som under alla påföljande Litteraturens perioder bibehållit sin värde, skole vi finna at Grekiska Nation långt ifrån at derunder hafva stigit i cultur, (närare derifrån kan räkna sin förfall och barbariets intrångande. *Augusti* tidehvarf i Rom, en af snillet och smakens lyckligaste åldrar, var det derfore National uplysningens? Det skröt med *Ciceroner*, *Virgilier*, *Horatier*, makalösa Snillen och ypperlige Författare af alla slag, men det framviste endast förtryckta, vekliga, okunniga och vidskepliga Nationer. *Leo* den tiondes tid, hvarifrån den nya Litteraturen kan räkna sin upkomst, var icke mera gynnande för National-uplysningen. Man såg Vetenskaperne och Konsterna blomstra, alla Litteraturens grenar idkas och uphjälpas, lyckliga Snillen framtråda som gjorde epoque i människo-snillet Historia, under det våldet

och fanatismerna rasade, uplysningen qvåfdes och Religionen nyttjades til täckemantel för de fördärfeligaste Politiska planer och rysligaste uptråden. Uplysningens strålar hunno ej, genom okunnighetens och villornas tjocka moln, sprida sit vålgörande ljus til de lågre Folk classer; de styrande sökte utsläcka dem, och Philosopherne vågade icke meddela dem åt sine förtryckte och fördomsfulle Samhällsbröder. Äfven själfve *Ludvig* den 14:des för Vetenskaperne få lyckliga och lysande period, var för allmänna Uplysningen icke den fördelagtigaste, och utom de lärdes lilla Republik, sammanfatt af et ganska inskränkt antal uplyste Män i alla länder, synes hela den öfriga Politiska världen hafva utgjort en Folkmassa, som nedfänkt i okunnighet och slafveri, förfallit i alla fördomarnes laster och fanatismens ytterligheter. Jag tror mig icke mycket fela om jag, vid undersökningen af de orsaker som få mycket förtrögt National-uplysningens framgång, och så länge underhållit okunnigheten och villorna hos de fleste Folk classer, deribland isynnerhet råknar den, at man icke tillåtit människor fritt tänka och yttra sina tankar i Moraliska och Politiska ämnen, dessa Vetenskaper tom på deras enskilda och borgerliga fällhet hafva det viktigaste inflytande. Genom denna anmärk-

ning, hvars Historiska rigtighet får intygas af ganska många folkslags exempel, tror jag den olyckliga contrast lättast kunna förliskas, som röjer sig i åtskilliga länder, där under Litteraturens och konsternes högsta flor de lägre classerne af Medborgare, ibland många af de högre, sväfva i den djupaste okunnighet, och hafva förfallit i alla okunnighetens och fördomarnes laster. Jag behöfver ej söka dessa exempel i Phœnicien, Egypten och det fordna Rom; vi ege et lefvande och utan tvifvel kraftigare bevis, i det nuvarande Italien. Jag lämnar derhån, om icke denna okunnighet i Moralska ämnen hos en Nation, äfven har sin verkan på des uplystare Skribenter, och at man i sådana länder sållan får se någon ädel Philosoph framræcka uplysningens fackla, lära människorna, huru de genom sina villor, laster och brott beredt sig olyckor och elände, och huru de skola blifva uplyste, dygdige och lycklige; då de deremot nåstan öfverströmmas af vittra arbeten af alla slag, som ega alla andra förtjänster utom den, at kunna användas til Mänsklighetens verkliga Nytt. När Vaticanens beslut kungjordes, at ingen fick tala eller skriva i Religionsmål, togs et ganska kraftigt steg til den allmänna okunnighetens och vidskeplens befordrande; när Politiken förenades i samma helgedomsband med Theologien, sågo

Anarchien och Despotismen med hjärtelig glädje sit vålde stadfastadt; när Sedoläran äfven blef et heligt ämne, hvartil en ouplyft menighet icke vågade uplyfta sit förstånd, skedde först at ingen ring tänktes, sedermera at altring tänktes förvåndt, och nu fingo alla världens svärmerier, vidskepelsen, fanatismen, våldet och lasterne et fritt lopp. Människorna en gång missledde, komma ej så lätt på rätta vägen; de gå den förbi och råka på nya afvägar då de söka undvika de förra; de kastas imellan tvänne ytterligheter, hvaraf då de vilja undvika den ena de merendels falla i den andra. Den förnuftiga Religionen, Statsläran och Moralen stå midt uti; dem fattar man ej, ty man vågar icke tänka på dem. Öfvertron, Despotismen och skendygderne intaga deras ställen, ty de passa bäst för villade hjärnor och fördårfvade tjålar: den falska uplysningen skimrar fram, och människorna förkasta alt, det goda med det onda, det rätta med det orätta, och nu är otrons och atheismens, anarchiens och våldets, lasternes och brottens period. Så sänktes mänskligheten i et chaos af villor och fördårf, så kvåfdes i de dödliges sinnen alla känslor för Friheten och Dygderne! De Vises röster hördes stundom — vanmågtige skyddare af den tryckta och bedragna Mänsklig-

heren — hvad uträttade de mot tyrannernes och dårarnes öfverlägsna skara? Nidingarnes ljungeld träffade dem; de blefvo offer för deras raseni: — *Socrat* tømde giftbågaren och *Galilé* förlmågtrade under bojornas tyngd. Det har varit människoslågtets lott at under årtskilliga tidevarf uthårda detta olyckliga tillstånd af förtryck och djup okunnighet; ömsom beherrskas af bedragare och tyranner, och öfvergå från Religions fanatismen til den Politiska. Det har ej känt, eller icke kunnat begagna sig at det enda låkra förvaringsmedlet deremot, *National Uplysningen*. — Se där grunden til des olyckor. Uplysningens period synes vara inne, och dessa olyckor skola antingen försvinna, eller deras bedröfliga verkningar til större delen förekommas. Under väntan af detta glada hoppss fullbordan, är det hvar och en redlig och uplyst Medborgares pligt, at så mycket han förmår löka bidraga til sine Samhålls-bröders uplysning. De kunskaper som til denna uplysning årfordras, och de medel hvarigenom de vinnas och i verkställigheten befrämjas, torde förtjäna Läfarens upmärksamhet.

Til *National-uplysningen* årfordras hos alle Samhålls medlemmar vissa kunskaper, som för deras medborgerliga varelse, äfven som för deras enskilda lefnad äro nyttige och nödige. I sådana ämnena böra alle medbor-

gare ega rediga och fasta begrep, hvarigenom endast en stadgad öfvertygelse kan verkas. De böra känna sina pligter såsom Människor och Samhälls varelser; de böra känna sina rättigheter, känna värdet af sin bestämmeelse; lära at blifva lycklige och at göra andre lycklige. Dessa äro kunskaper för alla människor lika nödvändiga, och hvartil alle äro lika berättigade. Jag skall försöka samla dem efter någon ordning: — Hvar och en Människa och Medborgare bör känna sitt värde såsom människa, sin bestämmeelse; nödvändigheten af Dygd och moralité i allt sitt förhållande, af ordning och lagar; bör inse faran af sina passioners tygelfria lopp, lära at hämma eller kufva dem, lära at inskränka sina fordringar, at blifva slitig och verksam, ädelmodig, vänsfast och uprigtig, med et ord: söka blifva fullkomlig såsom Människa. I detta afseende äro för hånne itynnerhet följande kunskaper nödige: En sund Sedolära, det allmännaste af Själens kännedom, en förnuftig Logica, rediga begrep i alla Moraliska ämnen, sårdeles om sina pligter och andra människors fordringar; Hittorisk läsning, til inskräpande af Moraliska Sanningar, genom exempel af människors dygder och laster, brott och dårskaper, sårschildta lynnen och passioner, och en imellan orsaker och följder odeld upmärksamhet vid händelernes betrak-

tande. — Såsom Medborgare egentligen, få hon et mer utvidgadt mål, och behöfver flere kunskaper; hon bör känna naturen af Samhälls-inrättningen, styrkan af de förbindelser den ålägger hånne, sina pligter såsom medborgare, deras förenig med människans allmänna skyldigheter; hon bör söka förvärva sig medborgerliga dygder, kärlek til Fädernesland, lagar och ordning; hon bör skaffa sig nödiga insigter at med skicklighet kunna förhålla sig, i hvad Stånd hon må befinna sig, eller hvilket kall i Samhället må blifva hånne anförtrodt. I sådant afseende är nödigt, at hon känner Statsläran i allmänhet (NB den på Moralen grundade), den Stats tillstånd isynnerhet hvaraf hon är medlem, des lagar och författningar, des fördelar och skada; allmänna Oeconomiska kunskaper, det nödvändigaste i allmänna lefvernet, i särskildra näringslärt; Räknekonst och kännedom af handel och vandel i allmänhet. — Det gifves flere andra insigter som betydligen bidraga til människors uplysning och förädling, och hvilka för hvar och en Samhälls medlem äro en rättighet at lära och en prydnad at ega; dessa äro Religionens Sanningar, redigt och tydligt fattade, använde til sin rätta ändamål, hjärtats förbättring, följagteligen i all sin enkelhet framstälde, och så litet som möjligt Dogmatiska; Naturläran, eller kännedom af

naturens verkningar och ordning i allt som möter våra yttre sinnen, en kunskap i fanning icke liter bidragande til skadlige fördomars borttagande och vidskepelsens utrotande; slutligen alla andra ämnen som hufvudsakligen befordra begrepens redighet och tankekraftens styrka, efter hvar och ens särskilda behof och omständigheter. — På detta sätt tildanas en tänkande och redlig Medborgare, som både rätt känner sina pligter och värdigt utöfvar dem, som i sin vidsträcktare krets i Samhället alltid gagnar, som älskar ordning, lagar och frihet, hatar anarchie, laglöshet och förtryck, som aldrig beherrikas af fördomar, aldrig förledes af en falsk uplysning, aldrig bortföres af stormande passioner utom gränsen af det rätta.

Men frågar man, hvarigenom skall National-uplysningen kraftigast befordras? Hvarigenom skall mängden af människor, folk af alla Classer, vinna dessa för deras enskilda och borgerliga väl så nödiga och gagnande kunskaper? Dessa frågor förtjäna visserligen et noga skärskådande. Jag, för min del, förblifver vid den tanken, at National-uplysningens framsteg i et land hufvudsakligen beror af det skick allmänna Upfostrings anstalterne därstädes hafva. Intet verkar kraftigare på tidehvarfvets lynne och allmänna tänkesättet, än den allmänna upfostrans beskaffenhet.

Man vet af Historien huru mycket upfostringsfåttet i Sparta verkade til det egna lynne, hvarigenom denna Stat utmärkte sig ibland sine samtidsige och alla sedermera upkomna Samhållen; och Romerska häfderne framställa åfven i detta afseende et exempel, lårorikt och uplyfande för alla tider. Om man med et granskande öga skulle betrakta de hinder som under medeltidens mörker så mycket förtrögade National - uplysningens framsteg, tviflar jag ej at man skulle finna dessa tiders förvånda upfostringsfått hafva mest dertil bidragit. Och ändteligen, i mit Fädernesland, hvad har väl längre underhållet okunnigheten, längre vidmagthållit vid skepelsen och fördomarne i de lågre Folkclasser, och verkat den olyckliga contrast som ännu röjes imellan vårt tidehvarfs uplyste Författare, och vår Menighets fått at tänka, om ej de betydliga brister som vidlådt upfostrings anstalterne, hvilka ännu bibehållas i det mesta ländane, som de för tuhundrade år sedan inrättades, til fåga heder för det ljus som i våra dagar spridt sig öfver Norden. En vårdig Författare har redan tillräckligen ådagalagt dessa hinder och felagrigheter, och föreslagit nödige rättelser och förbättringar deri *), hvilka förtjåna all upmärksam-

*) Se härom Lector *Kölmars* utgifne Afhandling i detta ämne.

het, och med mycken båtнад för det allmänna skulle kunna fåttas i verket. Hvad är väl oförnuftigare och orimligare, än at ungdomen måste tillfatta sina bästa läroår, för at inhämta endast onyttiga saker, som på des väl i Moraliskt eller Politiskt affeende icke hafva något gagneligt inflytande, ofra rent af skada, och hvilka på intet vis til des nytta kunna användas under hela des tilkommande lefnad? Hvarföre borttaga en ynglings tid, med lärander af urmodiga och obrukbara språk, med utanläsningen af torra definitioner i årskilliga vetenskaper, hvilkas råta användande och gagn han icke förstår; slutligen med uprepandet af illa förklarade och mystiska lärosatser i Theologien, hvilka hufvudsakligen bestå i ord och termer, utan lynnerlig mening, trötta hans redan svigtande tålmod, och antingen gifva honom en fullkomlig affmak för lärdom, eller göra honom til en vurm och pedant. Man kan med skål säga at ungdomen i våra Skolor lär alt hvad den icke behöfver, och intet af det den behöfver. De kunskaper som för en människa och Medborgare äro viktigast försummas nästan aldeles, och huru mången yngling, som på sina fem fingrar lärt sig *Cornelius Nepos* och *Benzelii Repetitio Theologica*, inträder icke i mannaåldern, utan at kunna redigt tänka eller med värdighet uttrycka sina tankar,

utan at i Moraliska ämnen ega et enda funde begrep, utan at det ringaste kånna det Samhälle, des lagar och inrättningar, hvaraf han är medlem, och där han skall befordra sin lycka? Den första och viktigaste omsorgen för en Regering, som med alfvare söker befrämja National uplysningen (et bemödande som med råtta tilvinner den namnet af en vis och välgörande styrelse), vore således, at i möjligaste måtto förbättra upfostrings- anstalterne, så at hvar och en ung Medborgare måtte ega tillfälle at lära alt hvad han verkligen behöfver, så til sin enskilda som borgerliga sällhet, och deremot slippa at se sin läro tid förlvinna under onödiga och gagnlösa kunskapers samlande. Detta är ej sagdt i den mening, som några af mänskliga kunskaperna verkligen voro onyttiga; jag vil endast dermed utmärka, dels at vissa deribland icke kunna vara så aldeles nödiga för mångden af människor, åtminstone icke böra föregå de moraliska och medborgerliga kunskaperna, hvilka för alla äro ovilkorligen nödiga, och hvarförutan en verklig uplysning ej kan ega rum; dels at äfven de nyttigaste och viktigaste kunskaper genom et förvåndt afhandlingsfått, genom deras förvandlande til ordgrål och hårklyfvecier, genom de Theoretiska delarnes aflöndrande från de Practiska, så mycket kunna förlora af sit värde, at de

icke utan skada kunna upptaga en ynglings lärotid. Det är i detta afseende, för at lyda min phantasies ingifvelse, jag skulle önska följande förbättring i de allmänna undervisnings-anstalterne:

Öfveralt i et land borde allmänna Skolor vara inrättade, där ungdomen kunde undervisas i moraliska och borgerliga Vetenskaper. Dessa Skolor borde fördelas i åtskilliga Classer, alt efter lärjungarnes behof och deras framsteg i förenämnde ämnen. Man kunde börja at framställa de lättaste och enklaste begrepen i Philosophien och Samhälls-läran, och, alt efter Disciplinernes tiltagande kunskap och eftertanke, föra dem til en närmare och mer utvidgad kännedom af dessa för hela deras lefnad så viktiga Sanningar. Man borde i synnerhet söka at gifva dem rediga och bestämda begrep, och således lära dem, ej blott at tänka, utan äfven at tänka redigt; at uttrycka sig rätt i tal och skrift, och ändteligen at förhålla sig riktigt i alla särskilda handlinger och omständigheter. Man borde så til sägande, från första stunden då de börja at tänka, lära dem at tänka förnuftigt, mota villor och fördomar innan de ännu vunnit något insteg i sinnet, och lifva dygdens känsla, då hjärtat ännu har kvar sin oskuld, och lasten endast kännes til namnet. Man skulle i

2. *Häftet.*

D

lärlingarnes spåda sinnen inplanta de ädla
 böjeller som skola göra deras enskilda lefnads-
 säll, och de medborgerliga dygder, hvarigenom
 de i framtiden skola blifva det allmänna
 nyttiga och bereda Fäderneslandets väl.
 I detta afseende äro Historiska kunskaper
 ganska nyttige, och skulle med mycken för-
 mon, vid de Moraliska föreskrifterne, exem-
 pel tagna ur Historien kunna framställas, hvar-
 igenom ungdomens upmärksamhet mera fästas
 på dessa ämnen, och intrycken deraf
 längre bibehöllos. Kort sagdt: i dessa Skolor
 skulle en Moralisk och medborgerlig upfo-
 stran gifvas ungdomen, skulle de tildanas
 sådana, at de med nytta för sig själfve och
 andre kunde intaga sit rum i Samhället. Den-
 na upfostran skulle vara lika för alle med-
 borgares barn, af alla stånd och värdigheter
 i Samhället, från de förnämste til de ringaste.
 Alle behöfva samma Moraliska och
 medborgerliga daning, alle äga lika rätt at
 undfå den. Jag behöfver icke ärinra hvilka
 fördelar Staten skulle vinna af en sådan in-
 rättning; huru den närmade ynglingar af alle
 stånd til hvarandre; huru den införde känslan
 af den naturliga jämnligheten, och begrepet
 om människors inbördes beroende af hvar-
 andra; hvilka vänskapsförbindelser den grund-
 läde imellan människor som lyckan eller vissa
 företrädes rättigheter i Samhället synes hafva

fatt en skiljemur imellan; med et ord, huru många uråldriga fördärfliga fördomar, som ännu bibehållit sig i trots mot Filosofernes kraftiga bevis och vissa lekande Snillens bitande skämt, härigenom på en gång skulle borttagas och förstöras. Med dessa kunskaper och egenskaper försedd, kunde ungdomen börja sin borgerliga lefnad och vända sig til de lärskilda yrken i Samhället, hvartil des stånd eller des hog kallade den. Härigenom upkommer en annan class af Skolor, mera svarande mot våra Gymnasier och Akademier, där ungdomen kunde ega tilfälle at inhämta alla nödiga kunskaper i det egentliga yrke i Samhället den för sig utvalt. Med den grundläggning til kunskaper de förra Skolorna gifvit, skulle ungdomen i sit bemödande at här inhämta särskilda vetenskaper finna sig mycket underlättad, och med dubbel förmon fortlätta sina studier. Samhället skulle på det sättet aldrig sakna skicklige Embetsmän, Vetenskaperne uplyste Lärare, Sederne, Ordningen och Lagarne, nitiske Skyddare och försvarare, alla näringsgrenar förståndige och förfarne idkare, alla familjer värdiga efterdömen af vishet och dygd; med et ord, *National-uplysningen* skulle då så kraft vinnas och allmänna Sällheten kraftigast befordras.

Når til en sådan opfostringsplan, som
 gifver åt det upvåxande Slågtet en Moralisk
 och Politisk daning, en utvidgad borgerlig
 frihet och visa lagar tilkomma, som försåkra
 medborgares lugn och lycka i Samhället, då
 har *National uplysningen* inter at befara, då
 skall den ståndigt tiltaga, och des framsteg
 skola utmärka tidepunkten för människans
 Moraliska och Medborgerliga fullkomlighet.

H.

Om våra passioners rätta användande.
 Ur Spectator.

Om vi undersöke människorna, och bemö-
 de oss at upiåcka de anledningar som låtta
 dem i verksamhet, skole vi finna det ganska
 fannolikt, om jag ej bedrager mig, at årelyst-
 naden är den hemliga driffjåder som upåggår
 hela slågtet, och at hvar individu är deraf
 mer eller mindre uprörd, alt efter lifligheten
 af des temperament. Det är vål fant, at man
 ser många, som endast genom deras finnes-
 styrka, och utan Philosophiens tilhjålp, al-
 drig stråfva til magt eller högheit; som ej
 skryta med en talrik berjåning, en samling
 af Supplicanter, eller den öfriga ståt som åt-
 följer storheten; som, nöjde med en inlåkrånt
 lycka, och et måttligt lefnadsfått, icke plåga

fig med skatters samlande; men man bör icke här af sluta at en sådan person icke är årelysten; hans begär kunna hafva vändt sig åt en annan sida, och förmått honom at löka något annat föremål, ehuru driffjädern alltid är den samma och han alltid vil utmärka sig.

Jag medgifver, at den inre öfvertygelse man har om sina gerningars moralité, äfven utan bifall i det allmänna, är en ypperlig belöning för en ädel själ; men det begär vi hafve at öfverträffa andra, är utan tvifvel icke intryckt i våra hjertan i annan affigt, än at göra ois verkfammare i dygdens utöfning.

Det är sant, at denna passion, likasom alla andra, ofta leder til et illakt ändamål; at följagteligen större delen af våra vackra gerningar och våra ytterligheter hafva denna passion och begäret at utmärka sig til uprinnelse: så at, alt efter som hon underhålles och låttes i rörelse genom upfostran, studierne eller umgånget, och antingen hon finnes i et ädelt eller et fördärfvadt hjerta, frambringar hon verkningar derefter, och man ser der af alltras antingen de ädlaste eller de nedrigaste gerningar. Om man använder den til själens eller til det yttre utseendets prydnad, gör hon en människa antingen värd et stort beröm, eller et lika stort åtlöje. Men

emedan samma böjelser äro inplantade hos alla människor, och de likväl verka olika hos särskilde personer; kan man också säga om årelystnaden, som upåggår hela människo släkten; icke inskränkes inom et föremål, utan riktas ån til det ena, ån til det andra.

Man kan ej fästa i tvifvelsmål, at icke i en krets af stridskämpar, eller ibland folk allmänhet som öfva sig at upbära et visst antal kåppslångar, en lika stark årelystnad råder, som finnes ibland medtäflare i en högt krets. Om ej denna känsla af heder upmötade dem, hvilken skulle vål, då han kunde undvika det, ursätta sig för at få hufvudet fönckerkrossadt? Det är den som drager den in i detta åfventyrliga spel; och segern som de erhålla öfver en mängd medtäflare, godgör dem tillräckligt, som de själfve tro, för de får de undfått i striden. Huru det må vara, påstår Poëten *Waller*, at om *Julius Cæsar* blifvit upfostrad på landet ibland Bönörer, skulle han, i stället för Roms beherrskare, hafva blifvit en rygtbar Herde, eller en skicklig Stridskämp. Hans upfostran hans snilles förmåga, och de omständigheterna hvari han befann sig, gjorde honom til verdens Herre; om han icke egt dessa fördelar skulle samma årelystnad som uptände honom hafva förmått honom at utmärka sig genom företag af mindre glans. Emedan människors

Öde i detta lif icke är fastställt på et oföränd-
 derligt sätt, och en million händelser kunna
 bidraga at fortskynda eller hindra deras lyc-
 ka, synes det mig vara en ganska oskyldig
 betraktelse at föreställa sig et stort Snille,
 författ i en åfven så ringa krets, som den,
 hvori det för det närvarande sig befinner, är
 uphöjd. Derigenom ser man det framvisa,
 för at så tala, i smått de vackra egenskaper,
 som utvecklade och underhjälpde af upfostran,
 göra det skickligt til de högsta värfts bestri-
 dande. På en annan sida kan förtjänsten, sak-
 nande odling, likväl höja sig så vidt, at den
 närmar sig til den som eger en sådan fördel.

Således inger naturen människorna i all-
 mänhet begäret til åran, och upfostran leder
 det til det ena eller andra enskilda föremålet.
 Åstundan at utmärka sig framlyser öfveralt,
 om jag ej misstager mig, i de förändringar
 af kläder, moder och kroppsställningar, som
 folk af goda tonen efterfölja för at ådraga
 sig upmärksamhet. I själfva verket faller
 allt som prålar, eller som är af et eget slag,
 i åskådarnes ögon, och förmår dem at be-
 trakta den person hos hvilken de finna det.
 Det gifves åfven visst folk som äro ganska
 förargade deröfver, at de icke blifvit ut-
 märkte i någon Smådeskrift eller Satir, eme-
 dan de anse sig hafva dertil åfven så mycken

rårt som deras likar, och at det är et slag förakt at utslura dem derifrån. Deraf komma äfven våre liderlige ynglingars orimliga nöjen och utsvåfningar, som roa sig at slå fönster, at gifva Serenader om närtorna, at slå vaken, at suppa sig fulle två gånger om dagen, at köra ihjäl hästar, och flera andra lika våldstamma företag. Åtminstone gifvas många människor mera lastbara och utsvåfvande än de skulle vara, om de icke hade andra med sig som såge och gillade deras förhållande.

Men et nog vanligt slag af åregirighet, och det orimligaste som någonsin kan beherriska mänskliga sinner, är den som angriper en människa, som genom en lång erfarenhet borde hafva blifvit visare än förr; hvilket förökar det löjliga deraf, och beröfvar den allt det som kan tjäna til urlåkt för den häftiga ungdomens oordningar: Jag menar, den skamliga passionen at hopfamlä skatter; utan at dertföre klandra en god faders, en öm makes, en ädelmodig väns förutseende omsorger. Man kan, til tröst för den dygdiga fattigdomen, anmärka, at detta begär beherrskar alla dem som icke hafva någon god egenkap, hvilken kan förvärfa dem aktning. Det är en skadlig planta som växer på en ofruktbar mark. Mänskligheten, hjärtats godhet, och det artiga i umgänget, kunna icke

finnas ihop med girigheten. Hvem ser ej med bestörtning huru denna nedriga passion på en gång utsläcker alla mänskliga naturens ädla känslor, huru hon gör en Husbonde orolig och grym, qvåfver i faders hjärtat naturens röst, gör en make besvärlig och en vän misstänksam? Men jag skall betrakta den här mera som en hjärtats svaghet, än som et moraliskt fel. Om exempel icke felas af en högmodig ringhet, kan man fåga at denna passion, som håri skiljer sig från de flesta andra, undviker det granna och ytliga, för at vinna mera bifall. Deraf kommer at hon stundom ej en gång iakttager den vanligaste anständighet i klåder. *En girig säger sig fattig, för at derigenom gifva ofs tilfälle at motsäga honom och smickra hans högmod.* Årelystnaden och kärleken äro tvänne så naturliga passioner för människo-hjärtat, at de, förådlade och vände på den goda sidan, kunna blifva ganska nyttiga och förnuftiga. Det är visst, at den vise som, bedårad af et Hofs pragt och det lyfande i allmänna Embeten, öfvergifver den enskilda lefnadens lugn för at löpa efter hedersställen och värdigheter, antingen han lyckas eller icke i sit förtök, kommer vanligen nog nära denna ytliga storhet, för at icke uprätta det bedrägliga deri; då söker han sig fri från alla

dessa besvär, för at i stillhet kunna tilbringa
 sina öfriga dagar.

Det tilhör således försigtigheten at icke
 förbyta det goda i det onda, och at aldrig
 öfvergifva det, som man alltid med nöje skall
 återraga. Imidlertid, om ej lifvet litet såp-
 tes i rörelse af de ljusva Hoppets och Frukt-
 rans Zephirer, är det utfatt för at falla i et
 fullkomligt overksamhets tillstånd, som är så
 mycket stridande mot naturen. Hvar och en
 vet, at *Domitianus*, sedan han ärhållit väl-
 det öfver verlden, roade sig med at fånga
 flugor. Manliga och verksamma själar kun-
 na icke, och böra ej heller, förblifva i hvila
 i ungdoms åldern. Om de ej hafva någon
 ädelt föremål, vända de sig til nedriga,
 och finna sig åggade af någon låg och
 ovärdig passion; på samma sätt som et träd,
 hvars grenar man på ändan afhugger för at
 hindra dem at växa för högt, gemenligen
 framskjuter qvistar som böja sig neråt. En
 människa, som endast har afseende på sin en-
 skilda fördel, och söker mängdens bifall och
 låford, skall aldrig njuta någon verklig för-
 nöjelse, och mistager sig ganska mycket på
 begrepet om lyckan; men den som eldas af
 et ädlare föremål, hvars själ är nog uphöjd
 för at kunna verka til allmänt väl, som äls-
 skar de låford hvilka grundas på dygd,
 och föraktar det bifall samvetet motfåger;

hvilken, utan at klaga öfver den belågenhet hvori Forsynen fatt honom, önskar genom hederliga och lagliga medel befordra sin lycka: en sådan människa vil ej och söker ej öka sin anseende i annan affigt, än at blifva Nyttig för det allmänna.

Den, som naturen prydt med stora och utmärkta egenskaper, kan göra mycket godt eller mycket ondt i världen. Man bör därför hafva en tynnerlig omsorg om ungdomens upfostran, och inplanta hos dem i god tid Dygdens och årans grundsatser, på det deras goda egenskaper icke må taga någon illak vändning, och nyttjas til et brottligt bruk. Religionens och Philosophiens affigt är ej så mycket at qväfva våra passioner, som at stilla dem, och vända dem på anständiga och värdiga föremål. När desse tvänne styrmän utmärkt för oss den led vi böre följa, skadar det ej at gifva oss in derpå med fulla segel; om motgångs-stormen upväxer och hindrar oss at inlöpa i den efterlångtrade hamnen, skole vi dock finna en stor tröst i den öfverrygelsen, at vi ej öfvergifvit den rätta vägen, och at vi icke äro orsaken til vår olycka.

Således är Religionen, om vi också endast betrakte hånne i anseende til des inflytelse på detta lifvet, ganska värdig vår vördnad och tacksamhet; deri at hon sammanfogar

människors olika fordringar och interessen hvilka annars äro så stridiga, och således underhåller ordningen och harmonien i borgerliga Samhällen; deri at hon låmnar tillfälle åt hvar och en at spela sin rôle i verlden, och visa sina egenskaper; deri at hon eldar oss til gerningar som äro berömliga i sig själfva och nyttiga för det allmänna; med et ord, derigenom at hon inger en förnuftig årelystnad, en ren kärlek och ädla böjeller.

Sällskapets Högtidsdagar.

Denna Artikel, om än vid första påseendet likgiltig för Publiken, skall likväl icke, sådant är vårt hopp, i längden blifva det. — Våra Förfök at upptäcka de såraste medlen til vårt ändamål, at bilda det spåda hjärtat, at röra det redan bildade til kärlek för Sanningen och Dygderna — Skola de af mänskovanen med liknöjdhet anses? Eller skola de icke innehålla anledningar för någon enda at förena sit bemödande med vårt? Våra Belöningar, af et värde ej underkastadt Courtsens förändringar, skola de icke blifva oemotågeliga bevis, at ocklå vänligheten til ädla företag eger fullkraftiga motiv? —

Men vi skulle icke til hälften känna våra fördelar, om vi ej upptäckte de flera ända-

mål, hvartil denne Artikel leder. Unge Författares nöje at i Tryck låsa sina belönte förök, at vinna bifall äfven utom den krets, för hvilken de arbetat, skall utan tvifvel föra dem längre in på det fält, hvarest de tro sig bäst kunna vilas. Och om Publiken någon gång skulle ogilla dem, få skall den tanken, at et uplyst Sällskaps förut erhållna bifall omöjligt kan vara utan all betydenhet, fåkert frålla dem ifrån den förtviflan, som kanske ofta nog betagit världen de nyttigaste arbeten. Lägge vi nu härtil, at dessa berättelser äro en hufvud-redogörelse för våra framsteg, trogna Historiska tafvor af vårt Samfunds yrken, dem vi inför Publiken och i synnerhet våre aflågsne Medbröder känne ols skyldige at framlägga; få anse vi hvarken Låfaren vanlottad, eller ols själfve håri gjort illa.

Denna Artikel härmed begynd, kommer således, då lågligt finnes at igenom hela arbetet fortsättas.

Instiftelse och Förenings-dagen den 24 April 1795.

Först öppnades Sammankomsten med et Tal af Ordföranden: om *Sällskapets ändamål, framgång och i synnerhet de sednare årens betydliga tilväxt.*

Dernåst uplästes och bekräftades Egyptiska Ordens förening med denna, i anledning hvaraf Ordföranden i et Tal förklarade båg-

ge til ett förenade Samfundens tilfridsställelse. Dessa tvänne Tal, såsom rörande Sällskapet enskildt, kunna icke här meddelas.

Vidare talades om en värdig Ordens-Broders egenskaper. Om hvar olika krets, deri människan befinner sig, om hvar olika mål dit hon syftar, fordra olika egenskaper, olika verkningar, och om des mål äro af vigt, huru väl gör icke den som visar hånne de egenskaper, hon bör ega, de medel hon bör nyttja, för at icke fela eller icke tröttna. Då enskilda Samfund gifvas, hvilka inom sig icke styras efter landets Lagar, upkomma nödvändigt imellan Ledamöterna nya relationer, nya rättigheter, nya pligter, alla faststälde för et och samma ändamål, alla helgade genom enhålliga bifall; och då det är afgjort, at de Samfund, hvilka under Förståndets odling lifva kärleken til Dygderna, ej äro onyttiga för Staten, så måste en afhandling af detta innehåll vara nyttig, om icke aldeles oundgängelig.

Det är vid dessa slags Samfund Författaren såst sig, hvarföre han ock straxt förklarar, sig ej hafva utsträckt sin upmärksamhet til sådana, hvilkas bestånd icke allenast är likgiltigt för mänskligheten, utan äfven i vissa hänseenden skadligt.

Derefter uptager F. hvad man i allmänhet plår anföra emot privata Samfund, näm-

ligen: at de närmare förbindelser med vissa människor, hvori man sättes genom privata Samfund, borttaga den omtanke och det nit hvar och en medborgare bör ega för det Allmänna; at alla de saker hvarigenom man affskiljer sig från sine öfrige medborgare, icke kunna anses nyttige eller bedrande, och at man ofta på sådant sätt midt i Samhället lefver, likasom man vore utom det samma. Han belvarar det sålunda: "Det är i dessa Samfund man genom en lycklig vana förvärfvar de egenskaper, som alltid skola hedra och pryda en Samhällets medlem. Det är där man bäst har tillfälle at inse nödvändigheten och värdet af rättvisa, nit för det allmännas väl, enighet, laglydnad, vänskap och förtrolighet, med et ord, alla Samfunds dygder. Han kan där lättast fatta sig i sina likars ställe, lära at inskränka sina fordringar, och at i alla sina företag förena sin enskilda fördel med det allmännas väl. Där måla sig människors inbördes rättigheter och skyldigheter för honom i den lifligaste dag, ty de äro icke bortskymde genom den olikhet högre anseende och stånd åstadkommer, utan grundade på den likhet naturen imellan alla förnuftiga varelser stiftat."

"Det är äfven ostridigt, tillägger han, "at sådana människor, hos hvilka nitet för det allmänna genom dessa närmare förbindelser

kan borttagas, blott äro de små och svaga själar, som icke kunna omfatta andra föremål för sin tilgifvenhet än dem, som äro dem allnärmast, och hvilka i alla fall för Samhället skulle gå förlorade.

Derpå upräknas de dygder och egenheter, som F. anser böra af en värdig Ordens Broder egas; i denna ordning: *Rätvisa, såsom källan til alla dygder, Nit för allmänt väl, Enighet, Laglydnad, Vänskap, Förtrolighet, Begär til förvärfvande af kunskaper och uplysning.* Til styrka för uplysningens nödvändighet, heter det: "Dygden, beröfvad snillers och uplysningens biträde, huru mycket förlorar hon icke af sin välgörande verkan? Hännens glans stadnar inom des egare, hon meddelar ej sin värma och sin behag til föremål utom sig. Hvad bör vara vårt högsta ändamål näst det, at själfve blifva dygdige? Tvifvelsuran det, at upväcka samma lyckliga böjelse hos våre likar; och huru kunne vi upfylla denna stora och berömvärdade affigt, om vi sakne de medel som skola tilvinna deras hjärtan åt dygden, som skola sätta des skönhet och glans i sin rätta dag? Hvad uträtta desse kalle och allvarsamme Sedolärare, med all den stoiska dygd och strånghet i Sederne hvarom de tala, mot de uplyste och värtalande Philosopher som röra våra hjärtan, och låna åt dygden de yttre be-

hag som intaga och förkjusa oss, som nästan tvinga oss til efterföljd." Derefter talar F. Sällskapet med värma: "Allskade Bröder! J kunnen icke vara okunnige om de viktiga fördelar snillet och uplysningen tillfört människo slägret. Om de, stundom missbrukade, blifvit en oskyldig orsak til mänskligherens olyckor, kan detta icke borttaga deras lanna värde. Gören et nyttigt och hedrande bruk af de förmoner hvarmed naturen begåfvat Er, eller hvartil en lyckligare upfostran banat Er väg. Låten Edra skrifter låga af nit för dygd och ömhet för människors väl. Lämnen til efterverlden sådana dyrbara panter af Edra dygdiga och redliga tankefått; och kännen det dubbla värdet af Edra mödor, ljuset och kraften af Edra lärdomar, värman och behaget af Edra efterdömen. Hvad godt skall icke föreningen af Edra kunskaper och Edra dygder uträtta?" —

"Men, då jag talar om Er pligt at stråfva til högre uplysning, at besitta Er om nyttiga kunskapers förvärfvande, bör jag väl förbigå at påminna Er de tvärigheter som förestå Er, den ståndagtighet, det nit och tålmod som bör leda Ert bemödande på Sanningens väg. Mätte aldrig hos Er den tanken uppstå: at J veten nog, och at J icke behöfven söka vidare uplysning; den skulle snart alstra en o-

2. Häftet. E

lycklig liknôjdhet i Ert sinne, antingen J uplyfte Er til gränfen af mänskliga förmågan, eller fölle ända ned til djurens class: då begäret til uplysning saknas, förfaller snart själftva uplysningen: fördomarne och villorna återtaga sit vålde. Många skulle hafva hunnit visheten, säger en berömd forntidens Författare, om de icke redan trodt sig ega den. Hela vår lefnad bör vara en beständig skola. Öfvertygade om ofullkomligheten af hvad vi vete, böre vi altid sträfva til högre Uplysning, och deraf följande högre Dygd. Det är endast på detta sätt vi kunne blifva rätt skicklige at gagna Mänskligheten, at uppfylla vår Ordens stora ändamål. Det är ock på denna väg alla älskansvärda snillen, alle människo-slägtet välgörande uplyfte framgått. Och huru värdigt detta bemödande för oss, hvilket ypperligt fålt at gagna, at förtjäna människors tacksamhet och välsignelser? Då vi med ljuset af våra kunskaper och med vår man af vår dygd förmildre olycklige likartade öden, och åpne en gladare utsigt för mänskligheten, hvilken himmelsk vällyst måste vi icke deraf känna, huru hög och ärofull böre vi icke finna vår bestämmelse! Och, ledde af dessa ljufva föreställningar, skulle väl någon ibland Er, af fruktan för mötande svårigheter, afstå från et så ädelt bemödande, och förtvifva under et så ärofullt arbete?"

"Sådane Ordens-Bröder som J, redan utmärkte för kärlek til Dygd och Uplysning, behöfva väl inga starkare driffjådrar at fortfara i detta låfvårda bemödande, än dem känslan af dessa egenskapers värde inger; men tillåten mig dock at med några nya anledningar, hämtade från beskaffenheten af vår närvarande ställning, föka gifva en ny styrka åt Er ådla föreläts. J åren de förste medlemmarne af tvänne Samfund, som förenat sig til Dygdens och Sanningens åra. Det kan icke vara Er obekant, huru mycket verlden fordrar af Er i denna egenskap. Det är genom Ert upförande vår Orden skall vinna sin förnämsta styrka: hvilket viktigt kall hvilat ej på Er? Derigenom skall långt bättre, än genom alla våra stadgar och författningar, vår oskuld och renheten af våra affigter ådagaläggas. Derigenom skall vårt Samfund vinna lika stor tilväxt som glans och åra. Besliten Eder då at ivara mot Allmänhetens billiga väntan och Edre Medbröders hopp. Visen at Sanning, Redlighet, Åra och alla medborgerliga Dygder icke blott åro Eder kände til namnet, utan verkligen styra Edra företag. Blifve Dygden de hemligheter och Visheten de sinnebilder, hvarigenom J öfverträffen alla andra Ordners medlemmar. Blifve detta Ert bemödande, och vår Ordens

värde skall synas i hela sin dag. Fritt m
 försmädaren uphöja sin röst, hans bitterhet
 försvagad mot vår dygd, skall återfalla på ho
 nom, lik den trofiga vågen återkastad från
 den fasta klippan i hafvets sköte; dessa an
 fall skola gifva en ny glans åt vår ståndag
 tighet, och våra vänner skola blifva lika mån
 ga, som det gifves dygdige och ädelsinnade.

"Många, ibland forntidens Philosopher
 synnerhet, hafva föreställt sig et Samfund af
 endast uplyfte och dygdige medlemmar, som
 lifvade af nit för rättvisa och allmänt väl,
 och utmärkte genom enighet, laglydnad, vän
 skap och förtroelighet, endast lefde til hvar
 andres fällhet och glädje, endast förljufvad
 hvarandras varelse. Ljusva föreställningar
 förkjusande fällhetens målningar! Hvarför
 har man under så många förflurna secler så
 fångt efterfökt Er verklighet? Hvarföre haf
 va så många framforns tidevarf endast upvil
 exempel af et utfloknadt begär til männi
 skors fällhet? Hafva icke förödelse, våld
 samheter och grymheter följt hvarandra tån
 i spåren? Männe icke i alla tider oenighet,
 förakt för lagar, och misstroende medborgare
 imellan herrskar, på Samfunds-dygdernes och
 den goda ordningens bekostnad? Och hvilka
 sorgliga målningar at främställa! huru män
 niskor rasat såsom villddjur, utan känsla och
 ömhet för sina likar; huru magten och väl-

der, legrat, tyrannier, hämnden och raseriet blodfärgat jorden, och folkslagen luckat i elände och förtryck. Men, skole vi då alltid förtvifla om möjligheten af fällare tidehvarf? Skall världen evigt blifva en skådeplats för våld, grymhet, raseri och oordningar af alla slag? Är väl mänskliga naturen oförmögen at emottaga en fullkomlighet, hvartil hon från början varit ämnad, eller kanske äro människorna så förvände, at, kännande de medel som bidraga til deras fällhet, de likväl icke kunna löka dem? Och den Gudomliga Ordningen som var inlagd i naturen, som styrde och ledde alt til fullkomlighet och fällhet, har den blifvit så förvänd, så missbrukad, så förstörd, at man knappast mer kan igenfinna des spår? — Fällom icke moder. Måtte folkslagens olyckor icke afskräcka, utan endast tjäna oss til rättelse och undervisning. Stråfvom til en fullkomlighet, så värdig et förnufrigt väsende. Om äfven framgången ej ville kröna vårt bemödande, eger det icke sin ursåkt i själfva det ådla och nyttiga af företagandet? Bör det icke förvärfva oss hvar rättsinnigs tacksamhet och högaktning? När så många gifvits, som på mänskligens olyckor byggt sin rygbarhet, böra icke äfven de finnas, som på des väl grunda sin odödlighet? — Gån då at skörda

de fridsamma lagrar, som, vundne utan människ-
 lighetens tårar, skola förvärfa Er, ej för
 skräckellens och beundrans vilda låffänger
 men tacklamhetens och vörtnadens oskulds
 fulla offer! Gån at, genom Er kärlek til rätt
 visa och allmänt vål, Er enighet, laglydnad
 vänskap och förtroelighet, en gång göra för
 världen begripligt, at denna fällhet ej blor
 eger rum i en leende inbildnings ljufva före
 ställningar, utan verkligen i naturen kan
 finnas!" —

Derefter uplästes *Galilei Dröm*, Öfver
 låtning, redan införd i Första Häftet; och
Straffets Lag, Ode; hvaraf vi vilje meddel
 följande Recension.

Efter anragande af den urgamla satsen,
 den vi likväl anse för obevist, nämligen: at
 i allmänhet den Dygdige är olycklig, den
 lastfulle lycklig, yttrar sig Författaren om
 människans fällhet och elände:

"Skulle jag min nästa dömma
 efter nödens fyllda mått;
 Lasten skulle jag berömma,
 Dygden skulle blifva brott;
 ty jag mindre fällan ser
 Lasten glädjas — — —
 än at oskuld lyckan finner,
 och sin lön i tiden vinner."

(Men:)

”Kanske Han, som ser det hela,
finner denna delning rätt;
ser, at Dygden skulle fela
om hon funne lifvet lått.”

Är det då Gud, som fänder plågor och
straff? I svaret på denna fråga, tro vi oss
hafva funnit utbrott af det ömaste hjerta.

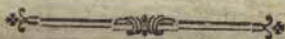
”Själve”, heter det,
— ”Tyrannens hjerta rörs,
när förtrycktas jåmmer hörs;
fruktade han ej at krossas,
skulle deras kådjor lossas.”

Och Gud —

”Han, som själf befallt förlåta, skulle
Han själf fälla hämndens domar öfver sina
kreatur, eller plåga oskulden? Nej. Hvadan
äro då människornas qual? Jo, de följa af
vissa gerningar, ”ligga inom lastens skal”,
hvilket at bryta eller ej, beror af människan;
Lasten måste således alltid föra olycka med
sig. Vi kunne ej förena detta, med hvad of-
vanföre är anfördt, annorlunda, än at vi skilje
imellan verklig och inbillad Sällhet, verk-
liga och inbillade qual. Lastens barn kunna
vara lyckliga: det är, de kunna ega hålla,
skönhet, snille, talanger, rikedomar, anseen-
de, magt; och dessa medel borga icke föllan
för vållustens läckraaste njutningar; men gif-
va ej verkelig Sällhet; då Oskulden, då Dyg-

derna, då Samvetets tilfridsställande vitnesbörd, då känslan af eget värde hos dem saknas, så måste deras så kallade Sällhet flygta för hvar blick tillbaka i deras fjår, eller fram åt tiden och evigheten. Den dygdiges qual kan vara svårt, men Oskulden, Dygden, Samvetet, Hoppet — hvilken tröst öfverträffar dessas? Den dygdige vakar och blir vis af sit lidande; den lastfulles lif är en dröm, hvarifrån han aldrig vaknar til annat än qual; se där hvad Författaren förstått med den så kallade sällhet, som Lastens barn någon gång njuta: De ögonblick måste vara få, då den vise deröfver afunnas. —

Sedan gaf Ordföranden tilkänna at Hög-tidligheten var slutad; hvarestefter Sällskapet åtskiljdes.

Rättelser:

Pag. 45 rad. 11 och 12, *står*: vidfräcktare krets i samhället. *Läs*: vidfräcktare eller inkräcktare krets, &c.

Pag. 57 fifta raden, *står*: då föker han sig fri. *Läs*: då föker han göra sig fri.

STOCKHOLM,

Tryckt i KUMBLINSKA Tryckeriet, 1796.